

Hembygdsbladet

Nummer 8

Västerlösa 2014

Mauritz Andersson Wiborg (1880-1960) föddes i Hackeryd och bodde nästan hela sitt liv där. 1913 övertog han Hackeryd Södergård, där Tore och Carola Franzén nu bor. De sista fem åren tillbringade han på kronikerhemmet ("Garnis") i Linköping.

Wiborg var en sällskapsmänniska, som tyckte om fester, berättar Tore. Han hade en hushållerska, som hette Maria Lembke. Wiborg var en mycket duktig möbelsnickare och målare. Han tillverkade otaliga bord, stolar, klockor och andra möbler – alltid signerade med namn och datum. Boningshuset målade han ofta. Han skänkte till hembygdsföreningen över hundra föremål (redskap, husgeråd, möbler, böcker, foton) samt ett 15-tal pappfigurer (hästar, vagnar, gubbar), som han tillverkade på kronikerhemmet. Där ritade och målade han också – ur minnet - en stor karta med de mest kända byggnaderna i Västerlösa samhälle. Wiborg donerade även pengar till en liten fond, som hembygdsföreningen förvaltar.

Detta hembygdsblad handlar till stor del om **Hackeryd**. Namnet betyder "boplatsen där Hake hade röjt" och är känt sedan 1200-talet (enligt en krönika 1988 om Aspegård-släkten av Elis Benegårdh i Norrköping). Som bilaga till hembygdsbladet finns en sammanfattning av dagboksanteckningar, som **Nils Gunnarsson** i Hackeryd gjorde 1930-32.

Svartån rinner från Aneby, genom Tranås och Mjölby ut i Roxen. Den har utgjort en effektiv barriär mellan bl a Västerlösa och Älvestad. En del vintrar har det gått att åka över på isen, men det har genom åren även funnits andra sätt att ta sig över ån.

Vadställe

Mellan Hackeryd och Tegneby fanns sedan "urminnes tid" ett vadställe. Det användes för häst och vagn samt fram till 1960-talet för traktortransporter. Man fyllde i med sten, så att det skulle bli grundare och lättare att köra över. Nedfarten genom å-brinken framträder fortfarande tydligt, precis intill huset där Patrik Gunnarsson bor.

Spång

Strax intill vadstället fanns under 1940- och 50-talen en spång för gående och cyklister. Den var två-tre plankor bred och hade räcke på ena sidan. I varje ände fanns en sparbössa att lägga pengar i, för det kostade 10 öre att ta sig över (motsvarar 1:75 idag). Spången monterades upp varje vår. Sent på hösten togs den ner, men det var inte alltid man hann med detta. Då kunde det hända att stormen eller isen tog med sig plankorna och Björkebergs-bornas nedströms kunde fiska upp prima virke – fritt hemkört.

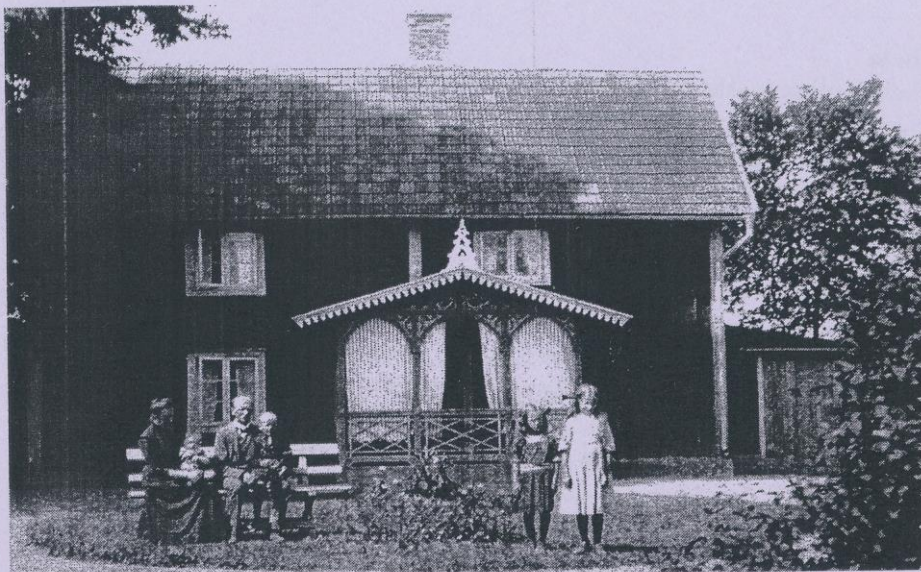
Man hjälptes åt i Hackeryd med spångbygget, men det var Patriks farfar, Gunnar Andersson, som från början var ansvarig. En del barn tyckte att det var otäckt att gå över, eftersom det var ganska strömt i ån, minns Carola Franzén. Tyvärr förekom en del stölder ur sparbössorna.

Bro

Enligt en artikel i Östgöta Correspondenten 1961 fanns det planer på att bygga en bro över Svartån, men man var oense om lokaliseringen. Två alternativ fördes fram: Södra Tegneby–Hackeryd eller Brickstad–Gammalstorp. Men järnvägen genom Klockrike-Älvan lades ner 1963 och en stor, fin väg byggdes på järnvägsbanken. Så broplanerna skrinlades, precis som tidigare broprospekt under 1920- och 30-talen.

Linbana

Vid Svartån, nära Gammalstorp i Björkeberg, låg Linkelösa kvarn. Den byggdes på 1700-talet och var i drift fram till 1959. Från andra sidan Svartån, mitt emellan Brickstad och Karstorp, gick en vattendriven linbana till kvarnen. Genom att dra i en lina till en klocka i kvarnen, kunde man påkalla mjölnarens uppmärksamhet. I linbanekorgen rymdes två säckar säd eller mjöl. Persontransporter var också möjliga, berättar Christer Birgersson, som själv

Hackeryd Lillgård 1914. Sittande Nanny och Gunnar Andersson med söner Nils och Karl-Gustav. Stående döttrarna Elsa och Aina. Huset låg precis intill Svartån, nära den spång som fanns över ån på 1940-och 50-talen. Det byggdes 1850 och brändes ner 1969 vid en brandövning. En gnista for över Svartån och antände en lagård i Tegneby. Katastrofen var nära, men man lyckades rädda lagården.

En dagbok från 1930- talet berättar

På 1930-talet var det nog ytterst få tonårspojkar som skrev dagbok. **Nils Gunnarsson** i Hackeryd var en av dem. Som 17-åring började han i januari 1930 att anteckna väderförhållanden samt dagliga händelser på gården och i omgivningen. Han höll på fram till sommaren 1932. Det var under de svåra depressionsåren i Sverige, men av detta märks inget i dagboken. I stället tycks livet i Hackeryd – ja i hela Västerlösa, Björkeberg, Normlösa och Älvestad – sjuda av aktivitet. Hårt arbete sex dagar i veckan, men ständigt kalas och kafferep på kvällar och helger samt massor av fritidsaktiviteter. Fast varje söndag noterar dagboksförfattaren ”sov på förmiddagen”.

Arbete

Till de dagliga sysslorna för tonåringen hörde att köra mjölk till Bankebergs mejeri. På gården var två "forare" anställda för att sköta djuren och dessa behövde avlösning ibland. Vedhuggning var också en året-runt-sysselsättning. I övrigt var arbetet, som ofta skedde tillsammans med brodern Karl-Gustav och drängen Sixten, säsongsbetonat.

Under **vinterhalvåret** vannade Nisse säd, nötade frö, gjorde redskapen rena, körde kålrötter, ruskade vägen (d v s satte granruskor, dåtidens snökäppar, vid vägkanterna), körde hem grus från Lönsås (37 lass i januari 1931), körde stockar till Lorins såg, plogade snö på vägen, hjälpte till med att ta upp is från Svartån, hämtade sågspån och gjorde isdösar.

Under **sommarhalvåret** körde han ut och myllade gödsel på åkrarna, plöjde, lättharvade, sådde utsäde och gödning, ringvältade, hästhackade, gallrade betor, körde slåttermaskin, stäckade hö, krokkörde och idealsladdade på trädan, mejade och satte upp råg, hjälpte till vid tröskan samt plockade potatis. Gården hade ansvar för skötseln av 751 m av Hackeryds-vägen (grusning, sladdning, granruskor och snöplogning). Gruset hämtades i Lönsås eller kom från en "ambulerande stenkross".

Fritid

Under de två och ett halvt år, som dagboken omfattar, hann Nils med åtskilliga kalas. Hans föräldrar Nanny och Gunnar hann med ännu fler. I januari 1930 var det middagar, kafferep eller andra fester mer än var annan dag. Ibland drack de kaffe hos Elin Blomqvist i Gustavsberg (nu hembygdsföreningens muséistuga). Födelsedagar och namnsdagar firades flitigt och några gånger per år anordnades det baler i trakten. Mormor Anna i Aspegården hann fylla 90 år innan hon flyttade till morbror Gideon i Ledberg. Väldigt ofta träffade familjen släktingarna i Älvestad och vännerna i Spärringe Sunnegård. Gösta Sunnerud var Nils bästa kompis. De spelade dragspel och kort tillsammans. Julafton firades med lutfisk och julklappar. På juldagen var det julotta kl 05.00 i Västerlösa kyrka och bandy i Björkeberg.

Nils Gunnarsson var redan 1930-32 en mångsidig person inom idrott och föreningsliv. Han spelade fotboll i Björkebergs IF, tävlade i höjdhopp och stafettlöpning, tränade orientering, åkte skidor och spelade bandy. Han gick på gymnastikkurs en vecka i Lunnevad och bildade 1932 Normlösa gymnastikförening. Folkdans tränade han än mer och deltog ofta i uppvisningar. Skräddare Erik Klasén i Normlösa sydde en folkdräkt åt honom.

Ofta deltog Nils i aktiviteter inom JUF i Normlösa, SLU i Kaga samt SNU och IOGT i Västerlösa. Ibland blev det biobesök i Björkeberg, Normlösa eller Linköping, men även teater i Skänninge, kräftskivor, gökottor och utflykter. Dans eller fest var det ofta i Kaga bygdegård, vid Karlshovs smedja, i Lycke hage, Stensätter eller Guppan. Nils hann även med att gå på föreläsningar i Västerlösa skola och bokföringskurs i Normlösa.

Han deltog i en rotfruktstävling, i en konserveringstävling och i "exterörbedömning av kreatur". Ofta hade han sällskap av storasyster Aina. Det var kanske därför han ibland hamnade på träffar med "Nytta och nöje", som var en syförening. Begravningar gick han inte på. Däremot blev han bjuden på bröllop, när Hildur Klasén gifte sig den 20 juni 1931 med Einar i Svängen (Egelstad). Nils hade dagen före hjälpt till med äreporten. En gång per år var det husförhör.

Skörd

I dagböckerna finns angivet skörderesultat samt priser på säd, kreatur mm. **1929** skördades 670 säckar säd och 585 kg klöverfrö. **1930** såldes vetet för 18 öre/kg och rågen för 12 öre/kg. Smågrisar kostade 30 kr/st och en tjur 1250 kr. Medelpriset på ungsugor var 328 kr på Thollanders auktion. 71 lass hö bärgades och kräftfisket i Svartån gav 32 tjog. 714 kg alsikefrö såldes för 85 öre/kg och 430 kg rödklöverfrö för 1:50/kg. **1931** skördades 155 säckar höstvetet på 11 tunnland, men gav bara 15 öre/kg. Ärtorna gav 17 öre/kg.

Kommentar: 1 kr 1930 motsvarar idag ca 30 kr. 18 öre/kg för vetet 1930 skulle således ha gett 5:40 idag. Priset för vete är just nu bara 1:65. Å andra sidan ger 1 ha numera i regel 4 gånger så stor skörd som 1930.

Resor

Redan **1930** hade någon av Nils kompisar bil. Den 20 juni gjorde 6 Västerlösa-grabbar en resa till Stockholm. Det tog 5 timmar. Målet var "Stockholmsutställningen", men de hann även med besök på Skansen, Gröna Lund, Slottet, Riddarholmskyrkan, Stadshuset, Stadion, Drottningholm och flera muséer. De bodde på Kungsholmsskolan tillsammans med JUF-are från Normlösa. Den 23 juni åkte de hem. Resan tog nu 9 timmar.

23-24 juni **1931** hälsade Nils på sin syster Elsa i Hjo. Han åkte motorcykel till Hästholmen och båt över Vättern samt bodde på hotell Torp. På hemvägen besökte han Omberg och for sedan direkt till fest i Guppan. Den 15 september var Nils med i Naddö utanför Vadstena och såg demonstration av "en ny skördemaskin, som både mejade och tröskade". I december åkte fadern till Skänninge och köpte en Fordson-traktor med plog för 3600 kr.

Olyckor

Den 21 september **1930** inträffade en tragisk bilolycka. Larius Lanz från Västerlösa skulle skjutsa Axel Fredrik Niord och hans dotter Alma från Hackeryd till Mjölby, men krockade med en annan bil i Mantorp. Axel Fredrik avled direkt, 82 år gammal. Alma skadades svårt och avled på Linköpings lasarett den 30 september. Det rådde djup sorg i Hackeryd. Chauffören klarade sig oskadd.

Juldagsmorgonen **1931** var det storm och telefonledningen blåste ner på en lång sträcka. Det gick inte att åka hästskjuts till julottan kl 05.00, så Nils gick dit ensam.

Vid middagstid den 21 februari **1932** var det nära att Älvestads kyrka brann upp. Man lyckades släcka elden, men skadorna beräknades till 300 kr.

Nils Gunnarsson föddes 1913 och växte upp i Hackeryd Lillgård. Hans föräldrar var Gunnar Andersson (1874-1968) och Nanny (1881-1966). Syskonen hette Aina, Karl-Gustav och Elsa. Nils gifte sig 1939 med Birgit. De bosatte sig i Aspegården och fick barnen Agneta, Bo och Patrik .

Nils studerade vid Lunnevads folkhögskola och Önnestads lantbruksskola. Han övertog lantbruket efter sin far på 1930-talet. Han var aktiv inom kyrkan och i många föreningar samt en duktig fotbolls- och bridgespelare. 1939-1940 var han en av de drivande vid tillkomsten av Västerlösa bygdegård och sedan verksam inom bygdegårdsföreningen (kassör och lokaluthyrare) många år. 1950 var han initiativtagare vid ombildningen av gymnastikföreningen i bygdegården till Västerlösa GoIF. Lennart Petterson och Sten Peterson, som båda var med i arbetet 1950, berättar att Nisse var basen, skjutsade till möten och bjöd på kaffe hemma hos Birgit. 1975 överlät Nils gården till sönerna och flyttade 1986 till Tokarp. Han avled 1998 och Birgit 2005.

Nils 1936

Tack till Patrik Gunnarsson, som lånat ut dagboken, fotografier och släktkrönika samt lämnat värdefulla synpunkter!

Västerlösa Hembygdsförening 2014. Text: Jan Cederlund

åkt i korgen som barn. Det berättas att en Karstorps-grabb okynnesåkte i linbanan och inte ville komma ner. Som straff stannade mjölnaren korgen på Västerlösasidan. Grabben fick sedan en lång väg att gå hem. Linbanan lades ner samma år som kvarnen, d v s 1959.

Englands hage var en festplats i Västerlösa och låg längs Sjögestad-vägen. Sten Peterson berättar, att hans farbror Torsten Peterson spelade dragspel i en orkester som hette Crusianelli, tillsammans med bl a Nisse Klasén och Birger Servin. De spelade i Englands hage. Hildur (Klasén) Andersson berättade i samband med sin 100-årsdag, att hon och blivande maken Einar brukade dansa där.

Många äldre Västerlösa-bor har hört talas om Englands hage, men vet inte när den kom till eller försvann. I Nils Gunnarssons dagbok står det den 24 mars **1932**: "Vi var 8 par hästar som körde dansbanan från England till Björkeberg". Bo Strand, aktiv i Björkebergs hembygdsförening, minns den flyttade dansbanan från sin barndom, eftersom han har krupit under den och letat efter småpengar. Korvgubben hette Rune och var från Normlösa. Festplatsen i Björkeberg låg nära avfarten till Gammalstorp och intill nuvarande el-ljusspår. Den lades ner i början av 1940-talet.

Den 29 mars **2007** brann **Älvestads kyrka**. Arne Ekholm, som bor i Karlshov och som varit mycket engagerad i kyrkan, berättar att återuppbyggnaden kostade 30 mkr. Branden **1932**, som nämns i Nils Gunnarssons dagbok, berodde på soteld vid den veckolånga uppvärmningen (med järnkaminer) av kyrkan. Vid gudstjänsten kände besökarna röklukt. Man reste en stege mot yttertakets, plockade bort tegelpannor och såg att det brann. Vatten pumpades upp i hinkar och langades uppför stegen. Namnen på dem som släckte elden den gången angavs på kyrkvinden.

Nytta och nöje var en syförening, som bildades av några Västerlösa-flickor den 7 november 1921. Hildur (Klasén) Andersson var en av dessa. Hon berättade för Inger Henriksson, att flickorna hade cyklat till Uljeberg och tittat på branden av lagården. På hemvägen hade de bestämt sig för att starta "Nytta och nöje". De andra var bl a Aina i Hackeryd och Judith (Danielsson) Henriksson. Greta Karlström, Lilly Klasén, Alice Lorin och flera andra kom så småningom att tillhöra föreningen. Paul Karlström i Spärringe Mejerigård tillverkade nyckelbrickor med föreningens namn.

Vid årsmötet 2013 tilldelades **Tore Franzén** hembygdsföreningens hedersnål för skötsel av Gustavsberg i 30 år och medlemskap i styrelsen i 20 år. **Carola Franzén** avtackades med blommor för mångåriga insatser i föreningen. 2012 tilldelades **Göta Gustafsson** postumt hembygds-föreningens hedersnål för 17 års arbete i styrelsen och omfattande insatser i det praktiska arbetet inom föreningen.

Under perioden mars – december 2013 har tre av föreningens medlemmar avlidit: **Bengt Hallin** den 20 juli, **Rune Axelsson** den 26 november och **Ingemar Samuelsson** den 28 december 2013. De var alla mycket fästa vid sin hembygd och har betytt mycket för Västerlösa. Vi tackar dem för deras livsgärning!

Årsmöte i hembygdsföreningen söndagen den **23 mars 2014 kl 18.00** i bygdegården. Börje Hjalmarson-Skagerö berättar om besök på svenskön Runö i Estland. Kaffe och lotterier. Detta gäller som kallelse. Välkomna!

AKTIVITETER 2014

23 mars kl 18.00	Årsmöte i bygdegården
24 maj kl 08.30 (prel)	Bussutflykt till Motala - Godegård
16 juni kl 14.00	Slåttergille i hembygdsgården
3 aug kl 14.00	Friluftsgudstjänst i hembygdsgården (tag med kaffekorg)
9 aug kl 14.00	Västerlösadagen i hembygdsgården

Den 6 maj startar vi våra arbetsdagar, som sedan pågår varje tisdag, från kl 14.00 i hembygdsgården (vid tjänlig väderlek).

Hembygdsföreningen har 141 medlemmar. I styrelsen ingår Ulla Jakobsson (ordf), Karin Axelsson, Jan Cederlund, Nils-Gunnar Henriksson, Bengt Hjalmarson (kassör), Gerd Karlström, Ola Lindh, Maj-Britt Ljung och Alrik Nyström.

Medlemsavgiften är 50 kr. Avgiften kan betalas på Bankgiro 5832-0375 eller direkt till kassören.

Tack till Lasse Borg, som inspirerade till detta Hackeryds-nummer, samt till alla övriga som lämnat uppgifter och synpunkter!